

САДРЖАЈ

Књижевност, историја, критика 9

I ИСТОРИЈА: ИВИЦА ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ

Историја америчке књижевности САДА 17

Америчка поезија деветнаестог вијека, идентитет, језик 28

Игре пејзажа са историјом: увијек на ивици 35

Цензура у америчкој и канадској књижевности:

како утихнути текст? 56

Не-канадско приповиједање: историјско и идеолошко 67

Женско писмо у огледалима историје америчке књижевности 77

Постмодернизам на заласку? 92

Одјеци '68 и амерички сан 102

II КРИТИКА: ИНТЕРПРЕТАЦИЈА ИВИЦЕ

Путеви америчке књижевне критике 123

Америчка књижевна критика у свјетлу Првог свјетског рата 145

Интерпретације ивица Сандре Гилберт и Сузан Губар 156

Деконструкција на ивици: изазов тексту и свијету 163

Културолошка критика: играјући шах са Сакваном Берковичем ... 172

Екокритика: Лоренс Бјуел о свијету на ивици опстанка 178

Постмодернизам на дјелу: опера из угла Линде и Мајкла Хачена .. 187

Редефинисање жанра:

Лоренс Бјуел о „Великом америчком роману“ 199

Поетика Вирџиније Вулф у огледалима књижевне критике 207

III КЊИЖЕВНОСТ: НА ИВИЦИ ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ

Путеви канадске књижевности 219

Канадска кратка прича на престолу 230

Алис Манро у контексту канадске кратке приче 239

Другост сопства Маргарет Атвуд	246
Сјећање и мјесто у <i>Анилином духу</i> Мајкла Ондачија	253

IV ИНТЕРПРЕТАЦИЈА: НА ИВИЦИ КЊИЖЕВНОСТИ
(РЕЦЕПЦИЈА)

Амерички путеви српске књижевности	265
Новија рецепција Његоша у Америци (1995–2010)	271
Његошеве игре у <i>Сабљи и њесни</i> Едварда Дениса Гоја	281
Добрица Ћосић: погледи са стране	288
Борислав Пекић: америчка тумачења	299
Андрић у очима Силије Хоксворт: мост између истока и запада ...	309
Данило Киш: преводи и тумачења Џона Кокса	317

Поговор

Критика као тотална вјештина (Владимир Вујошевић)	331
---	-----

Ријеч захвалности	337
-------------------------	-----

Литература	339
------------------	-----

Књижевност, историја, критика

Избор огледа о англоамеричким и српским књижевностима са акцентом на историју, књижевност и књижевну критику стваран је у дужем временском периоду с циљем да се изиђе у сусрет академској радозналости и испита веза између три, у наслову поменута, кључна термина: књижевност, историја и књижевна критика. Њихово окупљање око Хоми Бабине синтагме „на ивици интерпретације“ отворило ми је пут ка извјесној врсти синтезе. Истовремено ми је потврдило увјерење да ниједан од ова три термина не могу опстати одвојени један од другог: историја као вео, критика као оруђе, књижевност као грађа. Одабрани есеји истовремено су ми показали колико је префињена и крхка веза између књижевних техника и имагинације, живота и умјетности. Сви они заједно не маркирају само, како би то Шејмус Хини рекао, шта је посриједи књижевности, већ и тонове музике која је негдје у њеној подлози, а који нам омогућавају да дођемо до оних значајних слојева у књижевности који кохерентно комуницирају једни са другима.

Размишљања у овом смјеру почела су прије двије деценије када сам провела академску годину на Харварду, гдје сам широм отворених очију и са великом радозналошћу слушала предавања истакнутих америчких тумача књижевности. Не могу прецизно да одредим у чему сам више уживала: упознавању грађе, помјерању граница у тумачењу и методолошком приступу, могућности примјене мноштва критичких перспектива. Одабрана предавања Лоренса Бјуела, Хелен Вендлер, Гленде Карпио, Филипа Фишера, Стивена Гринблата и Хоми Бабе уносила су неопходну свјежину у тумачење књижевности, сагледавање мјеста историје данас и плуралност критичких перспектива.

Ипак, нешто се посебно издвојило. Поменути лајтмотив *на ивици интерпретације* доминирао је у предавањима Хоми Бабе да би ми се дубоко урезао у памћење као могући наслов за будући избор есеја у настајању. Процес настајања је потрајао да би двије деценије касније

помјерио мит у страну и окупио један број есеја који су на различите начине додиривали књижевност, критику и историју, увијек имајући у виду крхкост саме интерпретације, њену позицију, готово увијек на ивици. Тако се *ивица интјерјрејџације* наметнула као одлучујућа и као могући наслов и као концепција при избору есеја који су настали у овом дводеценијском периоду. Не живе ли беспомоћне масе обесправљених народа, како би то рекла Анџела Картер, којима једино на располагању стоји језик, на ивици? Коначно, не дају ли књижевност, као и покушаји њених тумачења, константан, иако увијек другачије сročен одговор, на контекст – историју? Увијек на ивици!

Прву групу есеја окупила је историја коју је тешко одвојити и од књижевности и од књижевне критике, будући да мноштво савремених углова тумачења историје (књижевности), од фактографских до разумијевања историје као конструкта, лако препознају одабрану *ивицу*. Међу есејима су се нашли углавном они прегледног и полемичког карактера, који су се у одређеном тренутку наметнули као неопходни за истраживање и откривање проблематичне *ивице интјерјрејџације*. Дводеценијски период настајања ових есеја потврђивао је актуелност одабраних тема и значај идеологије у њиховом тумачењу. Тако су се на овој *ивици* срили: преиспитивање канона кроз савремени поглед на текст, контекст и критику, књижевни одговори на преломне тренутке у историји и култури, док су се размишљања о томе да ли је постмодернизам у замаху или на заласку данас наметнула као неки вид природног закључка о претходно оцртаном троуглу: контекст – критика – текст.

Проблематичност синтагме *на ивици интјерјрејџације* још јаче је наглашена савременим испитивањем књижевности као културе, односно читањем културе као текста и тумачењем књижевности као модела културолошких студија. Присутне су и „љевичарске“ основе постмодернизма („културни марксизам“), феминизам, квир студије, еколошка свијест, постколонијална критика и друге, што упућује на тумачење текста као политички чин у постмодернизму; тумачење текста као слике савременог свијета; критике као модела плурализма, другости, симултаних конфликтних ивица интерпретација. „Историја обликована реториком, реторика обликована историјом“ истовремено значи говорити о књижевности и тумачити књижевност као културни текст. Интерпретација открива и комплексан однос култу-

ре и књижевности будући да култура и открива и подрива значење текста: омогућује тумачење али га и кроти и усмјерава.

Интерпретација ивице је најснажније и најкомплексније утемељена у књижевној критици било да одабрани текстови проблематизују једну или више перспектива или испитују путеве њеног развоја. У том смислу огледају се: Сандра Гилберт, Сузан Губар, Сакван Беркович, Лоренс Бјуел, Линда Хачен, Мајкл Хачен, и група критичара која испитује поетику Вирџиније Вулф. Савремена америчка књижевна критика, увијек на ивици, значајно помјера границе и у неким одабраним огледима излази из предјела књижевности (Велики амерички роман) да би нас увела у модел књижевних и културолошких студија, од екологије до опере, што нам показују неки од одабраних аутора. Показује нам, између осталог, кретање између два пола: од Нове критике (бјекство из културе у текст) до Новог историзма (бјекство у културу). Ово кретање орочено је историјом – Великим ратом – кретањем од модернизма до наслућивања краја постмодернизма, од раздвајања до повезивања текста и контекста, чиме се илуструје динамика 20. вијека и по Е. Саидовим ријечима „моћ књижевности да започиње пројекте у стварном свијету“.

Књижевност (канадска) и њена ивица интерпретације нашла се у овом избору огледа. Осим увода у путеве развоја канадске књижевности, ово поглавље обухватило је и канадске ауторе изабране по личном афинитету, оној тајној вези између оних који пишу књижевност и оних који пишу о њој покушавајући да се одрже на увијек ризичној ивици интерпретације. Немогуће је било одољети фокнеровској снази кратке приче једне Алис Манро, енциклопедијском познавању свијета Маргарет Атвуд и откривалачком жару Мајкла Ондачија, што само говори о разлозима личне природе. Они други, важнији, сагледавају канадску књижевност у оквиру егземпларног постмодернистичког контекста, као књижевност ивичног хибридног искуства. Постмодерно искуство у одабраним есејима огледа се и у примјени мноштва постмодернистичких поступака, што ивицу интерпретације чини још замагљенијом.

Зашто за крај оставити разматрања интерпретације књижевности (рецепцију) ако знамо да историја рецепције потврђује поигравање са ивицом интерпретације као једину извјесност? Одговори могу бити плурални као све разноликије разумијевање свијета и тумачење текста и контекста, али могу указати и на нешто што је у претходним

разматрањима било скоро немогуће – условну стабилност проблематичне ивице, њену савремену идеолошку матрицу са јаким политичким утемељењем. Можда је текст–контекст једна од ријетких релација у којима често контекст, идеолошка матрица одређеног тренутка односи превагу над испитивањем рецепције одабраних писаца. Плурални су и приступи наших и страних истраживача који су окупљени у овом поглављу са циљем да укажу на сложеност путева стране (америчке) рецепције наше књижевности (Његош, Ћосић, Пекић, Андрић, Киш) или надмоћ идеолошког над естетским.

И идеолошки и херменеутички критичари који су представљени у овом избору есеја (Бјуел, Граф, Беркович) смјештају књижевна дјела у област историје и филозофије, док естетичка критика више инсистира на миметичком, експресивном и конструктивистичком фокусу лијепих умјетности (Гилберт и Губар, Хачен). Естетичка критика испитује *како* и *зашто* је неко умјетничко дјело такво какво јесте стављајући га у релацију са другим дјелима. Огледи у овој књизи, без обзира на то да ли се ради о аналитичком кубизму, новом популизму у језику или недовршености завршетка приче, у неку руку, израз су неопходности критичке дефинисаности сваког новог погледа на лијепо.

Ова ивица интерпретације на којој се налази критичар, али и историчар књижевности, открива и још једну њихову функцију: задовољство при обављању самог задатка. Међутим, гледано старински, има још нешто много важније што им се поставља као задатак: објаснити сложене релације у неком дјелу, пратити развој писца или природу стваралаштва у датом историјском периоду. Ако, пак, гледамо, из савремене перспективе, онда ћемо се сложити са Харолдом Блумом који тврди да нема заједничког вокабулара који може послужити критичарима да уђу у дијалог. То значи да је сваки критички приступ истовремено експресиван и креативан, па ипак спреман да уђе у дебат у одговарајућим природним и хуманистичким наукама (Бјуел, Хачен, Беркович, Граф). Исто тако, не смијемо сметнути с ума да су текстови дио реалности, доступни за истраживање као, уосталом, и било која друга област. Они не могу сами себе описати. То је могуће само ако упорно на њих бацамо одсјаје критичке имагинације у свијету око нас, јер је то и један од начина да опишемо свијет књижевности, учинимо га познатим, блиским и интегралним.

Одсјаји критичке имагинације су ме, претпостављам, руководили да окупим текстове који су посвећени испитивању историје књижевности заједно са онима који се односе на одређене школе критике, из простог разлога што су и једни и други у сагласју у погледу односа према умјетности и према животу. Надам се да сам постигла жељену синтезу: да на једном мјесту окупим и нешто старије, али и савремене приступе. У потрази за савременим приступима испитивања (историје) књижевности и преиспитивањима књижевне критике, окупила сам своја трагања у овој књизи и покушала да схватим комплексна значења синтагме „на ивици интерпретације“ имајући на уму да су књижевна дјела ипак далеко мистериознија него сви покушаји да се протумаче, било у културно-историјском контексту, било из неког угла самог текста.